

Тютюнник О. М.

<https://orcid.org/0000-0001-9287-5768>

Університет Григорія Сковороди в Переяславі

ПОЕТИКА ХУДОЖНЬОЇ ДЕТАЛІ У ПРОЗІ ВІТАЛІЯ ЗАПЕКИ ПРО СУЧАСНУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКУ ВІЙНУ

У статті проаналізовано малу прозу Віталія Запеки на тему російсько-української війни. Зазначено, що в прозі автора потужне смислове та емоційне навантаження несе художня деталь. З'ясовано, що тяжіння письменника до такого художнього прийому пов'язане з універсальністю його мистецького таланту. Віталій Запека, маючи талант фотохудожника, збагачує свою прозу прийомами фотостилістики. У своїй художній прозі він любить «зупиняти мить», фіксувати у найдрібніших деталях найменші порухи своїх героїв, як у зовнішньому, так і у внутрішньому просторах, тобто у топосі власної душі.

Доведено, що велике смислове навантаження у творах Віталія Запеки має портретна деталь. Зокрема, збірний портрет ворога подано за допомогою деталі. Ворог постає «косооки́м». Такий гротесковий портрет допомагає висвітлити приховану суть речей і подій, що відбуваються. Влучні натуралістичні деталі сприяють відтворенню картин поруйнованого українського міста («Це К...»), а також невеликих селищ («Дрібничка»). З допомогою натуралістичних деталей у прозі автора описано поранення та каліцтва воїнів. Крізь призму деталі також подано масштаби героїзму українських бійців-титанів («430 метрів»). За допомогою деталей митець розповідає не лише про надлюдські фізичні випробування людини на війні, але й про екзистенційні проблеми, з якими вона стикається («Постріл»).

Зроблено висновки про те, що Віталій Запека – майстер символіко-асоціативної деталі. Така деталь (на перший погляд – побутова) досить часто стає сюжетним центром його оповідань та нарисів. Наприклад, у нарисі «Штанці» вона (йдеться про «штанці») символізує одну зі складових системи цінностей людини, що впродовж місяців перебуває на лінії бойового зіткнення. Ця ж таки художня деталь набуває ще глибшого філософського значення, змушуючи думати про духовне та моральне «змініння» сучасників. Аналогічну функцію виконують деталі у нарисі «Огірки», що сповнений болем автора за так званої «маленької людини» під час війни.

З'ясовано, що художня деталь додає малій прозі Віталія Запеки «ефекту присутності». Саме деталі роблять світ його творів про війну «відчутним» для читача, який знаходиться за сотні й тисячі кілометрів від лінії бойового зіткнення. Саме деталь, яка лише дає натяк, налаштовує читача на співтворчість з автором, дозволяє чи навіть змушує його домислити образ і ситуацію.

Ключові слова: сучасна українська література, тема російсько-української війни, письменники-комбатанти, художня деталь, Віталій Запека.

Постановка проблеми. Добре відомим є той факт, що історичні реалії буття української нації упродовж багатьох століть склалися так, що в національному письменстві «Слово», «Хрест» і «Шабля», за концепцією професора М. Корпанюка [2], завжди співдіяли та співіснували. В Україні, яка тривалі періоди була позбавлена державної незалежності, саме література нерідко відігравала роль політичної трибуни, з якої лунали ідеї та концепції, що мали привести до національного визволення та відновлення кордонів. Вод-

ночас фактично споконвічна боротьба українців за свої кордони призвела до того, що мілітарна тематика є наскрізною у національному письменстві. На один із перших планів вона знову вийшла в нашій літературі у 2014 році, коли розпочалося вторгнення російських військ в Україну. Слово про війну зазвучало як у творах письменників-професіоналів, так і в текстах тих, хто взявся за перо, опинившись у полоні вражень і відчуттів від побаченого, почутого та пережитого. Художнє осмислення цієї війни представлене у текстах письмен-

ників, чие життя ця війна безжально обірвала. Йдеться, зокрема, про таких авторів, як В. Амеліна, В. Гирич, Г. Бабіч, Є. Баль, В. Вакуленко, М. Кривцов, Юрій Руф, М. Микусь, Т. Матвіїв, С. Скальд та багатьох інших митців-комбатантів. Водночас серед тих, хто боронить Україну й сьогодні, також є прозаїки, драматурги та поети. Йдеться про Ярину Черногуз, Вікторію Суботіну, Валерія Пузіка, Олександра Михеда, Макса ван Форсайда, Артема Чеха, Артема Чапая, Павла Вишебабу та багатьох інших митців. Свою унікальну нішу у сучасній українській літературі займає творчий доробок Віталія Запеки (позивний – Спілберг), ветерана й письменника, лауреата низки літературних премій, зокрема, таких як: Міжнародна літературна премія «Воїн світла» (2021) за роман «Герої, герої та не дуже», Премія імені Ірини Вільде (2021) за роман «Щуцик», Премія імені Всеволода Нестайко за книжку «Полінка», Премія імені Якова Гальчевського 2021.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема російсько-української війни, а також творчості письменників-комбатантів уже стала предметом наукових студій немалої когорти літературознавців, серед яких Тетяна Бикова, Надія Гаврилук, Лариса Горболіс, Ніна Герасименко, Юрій Ковалів, Наталія Корнієнко, Валерія Матвієнко, Ярослав Поліщук, Марина Рябченко, Сергій Тримбач, Ганна Улюра, Валентина Хархун та ін. Окремо слід згадати й ті творчі проекти, ініціаторами яких стають окремі інтернет-видання (наприклад, проєкт «Слова і кулі» від «Читомо») чи університетські наукові школи (скажімо, проєкт «Письменники на війні», керівник – Ганна Токмань, професор Університету Григорія Сковороди в Переяславі).

Постановка завдання. Мета статті – на матеріалі творів зі збірки «Бабах на всю голову» дослідити поетику художньої деталі у прозі Віталія Запеки.

Виклад основного матеріалу. У малій прозі Віталія Запеки художня деталь несе потужне смислове та емоційне навантаження. Варто вести мову про те, що увага Запеки-письменника до художньої деталі, а також до локального часу і простору зумовлена іншою гранню його мистецького таланту, таланту фотохудожнього. Віталій Запека, який у 2015 році приєднався до АТО як доброволець, так розповідає про себе і свій життєвий та творчий шлях: «Я був фотохудожником і розумів, що це прив'язано до історичних подій. І, звісно, взяв собі на війну фотоапарат. Міг не поспати, не поїсти, але старався щось побачити, щось фіксувати. Недаремно мої знімки є в кількох музеях і в державному архіві України з приміткою «Збе-

рігати довічно». Також я публікував свої світліни у фейсбуці, а читачі почали вимагати пояснень – а що на фото? А я думав: навіщо? Фото і так усе говорить. От зробив, наприклад, сильний кадр, у якому ціла історія – просто дивишся на нього і все бачиш. І уявіть собі моє здивування, коли першим був коментар: «Ти знову забув написати, що там зображено». Дивовижно, але мої тексти під фотографіями мали більшу популярність, ніж сам знімок. І я не помітив, коли з'явилися тексти без фото – нариси, розповіді» [3].

У своїй художній прозі він любить зупинити мить, фіксує у найдрібніших деталях найменші порухи своїх героїв, як у зовнішньому просторі, так і у просторі внутрішньому – у топосі власної душі. Власне у цьому полягає самотність творчої манери Віталія Запеки. Водночас саме ця художня риса робить його малу прозу дещо близькою, скажімо, до української орнаментально-декоративної прози першої третини ХХ століття.

Зосередженість автора на деталі помічаємо вже в першому оповіданні збірки. Її відкриває розповідь-сповідь («Це К...») українки пенсійного віку про ситуацію, у якій опинилися тисячі українських родин 24 лютого 2022 року, особливо тих, що мешкали на порубіжжі з росією. Віталій Запека обирає для художнього зображення локальний (екстремальний) час і локальний простір, у якому розкривається людська екзистенція. Йдеться про перші години та дні повномасштабного вторгнення. Тож особливу роль у творі відіграє психологічна деталь. Автор фіксує страх пересічних українців, породжений нерозумінням того, що відбувається. Героїня намагається сама скласти портрет ворога з деталей. Ті деталі, які добирає вона до портрета, додають йому гротескового характеру. Це допомагає висвітлити приховану суть речей і подій, що відбуваються. Характерно, що в уяві жінки ворог постає «косооким», адже його «стратегічними» об'єктами стають оселі звичайних українців. Описуючи руйнування на «розхайдоханій» вулиці, Віталій Запека оминає накопичення побутових деталей. Є лише згадка про представника комісії, який записував, «у якій оселі скільки людей жило і як їх звати» [1, с. 7]. У цілому ж, він подає масштаби й наслідки трагедії крізь призму психіки головної героїні, душа якої перебуває в оціпенінні («Я майже не плакала» [1, с. 7]). Жінка не втрачає оптимізму й тоді, коли її з чоловіком було заблоковано під час обстрілу в підвалі, й тоді, коли вона бачить масштаби руйнувань. Глобальною втратою у сприйнятті героїні стає не зруйнована хата, а розчавлена під час влучання пачка інсуліну, що є запорукою життя її чоло-

віка. Відтепер її життя переходить в іншу локальну часову площину – у площину годин і хвилин, упродовж яких треба знайти інсулін у зруйнованому місті. Описи міста подано лаконічно, з допомогою влучних натуралістичних деталей. Це обвуглені тіла в автомобілі, червоні плями крові на асфальті, багатоповерхівка зі знесеною частиною стіни, що нагадує іграшкову кімнату Барбі.

Увага до деталі визначає художню специфіку замальовки «Штанці» (2015). Перед читачем – лише кілька хвилин з життя військового, який під час ротації має можливість побути вдома. Таке тяжіння Віталія Запеки до відтворення локального часу і локального простору дає підстави порівнювати його манеру зі специфікою письма геніального Григорія Косинки, для якого ущільнення часопростору було улюбленим художнім прийомом. У нарисі «Штанці» немає жодної згадки про війну і жодних розмов про неї. Натомість автор пише про вміння максимально смакувати кожною мирною дрібницею, коли «форму не руцями, а в пральну машину» [1, с. 191], а звідти – на балкон. Ідеться і про «надзвичайне цивільне задоволення» [1, с. 191] – вигуляти зранку собаку, у якому цивільні, ясна річ, не вбачають нічого надзвичайного.

В аналізованому творі, як і в усіх інших, Віталій Запека далекий від патетики та пафосності в зображенні війни та людини, яка опинилася на війні. Сюжет цього нарису, як і багатьох інших творів автора, розгортається довкола деталі, з якою безпосередньо пов'язана назва твору. Обізнаний читач, імовірно, проведе паралелі зі зразками малої прози Гі де Мопасана («Торт», «Намисто», «Парасолька», «Орден» та ін.), який використовував подібний художній прийом.

Символіко-асоціативна деталь («штанці») стає сюжетним центром твору Віталія Запеки. Традиційно військова форма вважається атрибутом героїзму, тож її опис, як здається, вимагає відповідної (високої) лексики і стилістики. Утім, про неї автор пише з неперевершеним ліризмом. Ідеться не про «пікселі», «камуфляж» чи «мультикам», а саме про «штанці». Димінутив у цьому творі виконує насамперед стилістичну функцію і є засобом експресії – він робить мову більш особистою та щирою, посилюючи ліричне начало. Аналізована художня деталь («штанці», що сохнуть на балконі рідної квартири) має свій глибокий символічний зміст. Вона символізує одну зі складових системи цінностей людини, що впродовж місяців перебуває на лінії бойового зіткнення. Це бажання побути вдома, відчувати блаженне щастя від теплоти родинного вогнища.

У прозі Віталія Запеки деталь відіграє вирішальну роль у створенні психологічних портретів героїв. Так, штанці висять на мотузці «гоноровим прапором». Цей епітет, позначений нотками гумору, допомагає відтворити психологічний портрет героя, в образі якого є максимум від самого автора. Розповідач щиро й гонорово говорить про те, що у гімнастерці він «красунчик і герой». Джерела сили духу та здорового гонору й у тому, що герой вижив у горнилі смерті й має можливість посмакувати життям під час чергової ротації.

Художня деталь у реалістичній прозі Віталія Запеки також сприяє відтворенню суспільно-соціального тла. Штанці військового, які, мов прапор, були вивішені на балконі, стають символом-знаком того, що він, як каже майже не знайома йому нова сусідка-пенсіонерка, «Повернувся! Живий! Слава тобі, Господи!» [1, с. 191]. Ця репліка цілковито чужої жінки контрастує у свідомості героя, який гостро сприймає світ, із запитаннями тих, кого раніше він вважав справжніми друзями. «Серед моїх “друзів” найчастіше питання про війну: “Скільки платять?” – з гіркотою констатує герой. Духовне й моральне зміління сучасників болоче вражає його.

Довкола деталі розгортається і сюжет нарису Віталія Запеки «Дрібничка» (2017), що має фрагментарну побудову. У полі зору прозаїка опиняється артилерійський обстріл «Трьохізбенки», по якій вороги «гамселили ... лїново так, ніби нагадати, що село прифронтове» [1, с. 115]. У першій частині твору автор зводить дві точки зору на одну й ту ж подію. За версією селянина, у город якого влучили всі снаряди, «Огірки з рядків на другий кінець села полетіли. Дім із сараєм осколками посікло. Скло з одного боку повибивало. Жах!» [1, с. 115]. А щоб остаточно «добити» слухача, чоловігя додає: «Півень заїкою став! Так дивно зранку кукуріає» [1, с. 115]. Ця історія спершу викликає у героя-слухача дещо іронічну реакцію: «Слухаю. Співчуваю, звісно. А сам думаю: “Цивільні приборіхують іще більше за нас, військових. ... Огірки з городу не могли так далеко полетіти, як розповідає. Щонайдальше до універмагу “Центральний”. Ну, може, якісь і до церкви долетіли. Та й то малоімовірно: не така в цього овоча аеродинаміка. ... Про півня взагалі смішно: що та дурна птиця може розуміти в артилерійській науці?»» [1, с. 115–116].

У наступному фрагменті твору герой уже фактично з відстані часу переосмислює почуте в різних контекстах. Обстріли Трьохізбенки не могли вразити так, як вражали обстріли Щастя. Якщо Трьохізбенка в його уяві та пам'яті асоціюється

з посіченою хатою, з огірками, що за літо однак наростуть, з контуженим півнем-заїкою, який продовжує кукурикати, то Щастя – це осколки у руці цивільного і контужений десятирічний хлопчик, що потребував допомоги.

Потік спогадів і думок, які снуються в голові героя, приводить його до усвідомлення того, що обстріли стали для нього звичним, буденним явищем. Герой вражається самому собі і раптом осмислює ту ж таки ситуацію, але в контексті мирного-тилового двору-городу з прилизаним газончиком у тій частині України, де немає війни. Його уява, оповита гіркою іронією, сягає ще далі – Європи, де ця подія була б висвітлена «на перших шпальтах газет. А фото півня-заїки повсюди б найбільшим планом. Усі організації захисту тварин пересварилися б між собою за право реанімувати того птаха» [1, с. 117]. Натомість на прифронтовій території така ситуації – це не більше, ніж «буденна дрібниця».

Наприкінці твору автор вводить у текст образ експліцитного читача: «Теж мені... Знайшов про що базікати... Звиняюся дуже сильно, що вам про таку дрібничку написав» [1, с. 117]. За допомогою цього образу він досягає ефекту емоційного залучення читача реального, який разом із автором міркуватиме з приводу написаного. Активне долучення читача до інтерпретації посилюється також продуманою літою «дрібничка», що виконує експресивну функцію і добирається за принципом парадоксу, тобто повної невідповідності. Применшуючи значення події, автор лише підкреслює її значущість.

Нарис «430 метрів» (2016) – це один із творів Віталія Запеки, що сповнений надзвичайного трагізму. Він написаний у притаманній автору сповідальній манері і позначений напруженим, «оголеним» психологізмом, що пов'язаний з образом головного героя, який має, швидше за все, цілковито автобіографічний характер. Розповідач веде мову про один із найдраматичніших епізодів у його житті, про день, що дав йому сталевого гарту. «По цей день мій більше не плачу» [1, с. 136], – зізнається він.

Як і більшість творів Віталія Запеки, цей нарис не містить експозиції. Твір розпочинається відразу з подій, що надає йому динамізму та напруги вже з перших рядків. Уникаючи експозиції, митець зміщує акцент: він фокусує увагу читача не на тому, як усе сталося, а на тому, що відбувається зараз і якими будуть наслідки. Передісторія поступово розкривається через флешбеки розповідача. І хоча образ читача у цьому творі як такий

відсутній, автор однак залучає читача до тексту і змушує його бути активним. На початку твору читач змушений самостійно реконструювати контекст і передісторію, «збираючи» інформацію по крихтах, що надходять у ході розвитку сюжету. До того ж, свідомо чи ні, але автор привносить у твір ще й ефект емоційного тиску на читача. Цей ефект досягається з допомогою використання асоціативних деталей, які налаштовують читача на «співтворчість» з автором. Саме довкола деталі, як може здатися на перший погляд, розгортається увесь сюжет. Ідеться про якісь (у звичайній цивільній ситуації) 430 метрів, які мають подолати для свого порятунку бійці під прицільними обстрілами, що ними керує ворожий корегувальник. «Від цього будинку до шахти лише чотириста тридцять метрів. Далекоміром визначили колісь. Фігня відстань. Здолаємо. Там док. Там медицина» [1, с. 124]. Утім, упродовж цієї дистанції бійці, докладаючи надлюдських зусиль, долають не одне коло пекла. Автор розгортає сюжет на сімнадцяти сторінках друкованого тексту. І як результат – він не оминає жодної деталі цього кривавого шляху, а водночас фіксує кожен найменший порух душі героя-розповідача.

Окремо слід вказати на характерне для ідіосинкратії Віталія Запеки накопичення в художньому тексті односкладних непоширених речень, які несуть не лише значне змістове, але й глибоке емоційне навантаження. Коротка, лаконічна форма у «430 метрах» сприяє швидкій зміні кадрів, що фіксують пересування бійців, надаючи тексту ритмічності й ефекту швидкого руху. Відсутність другорядних членів дозволяє зосередитися на ключовій емоції героя, який перебуває у межовій ситуації: «Не можу! Не можу більше!» Лаконізм робить висловлювання більш чітким, різким та сильним за впливом. Особливо виразним у цьому плані є опис заключного епізоду:

«Немає БК, немає ока в Сергія, немає Матвія та Кузі.

Тільки залишки позиції, тільки залишки від кожного з нас і ще мало чого вцілілого в наших душах.

Відійшов трохи осторонь. Упав навколішки й заплакав. Уперше в житті.

І востаннє.

По цей день мій більше не плачу» [1, с. 136].

Таке графічне членування тексту з сегментацією окремих речень, яке взагалі характерне для творчої манери Віталія Запеки, створює ефект розтягнутості часу або глибокої фіксації на моменті та деталі. Короткі, виділені речення передають

уривчастість мислення або різкі зміни настрою, створюючи динаміку, засновану не на послідовності дій, а на інтенсивності переживань.

Характерно, що митець натуралістично знижує героїку війни. Звідси – просторіччя у його тексті. Пишучи про Тагіла, якого відкидає вибуховою хвилею, він зазначає: «Шмякнуло ним, ніби хтось ганчірку кинув об стіну окопу, потім ударило об протилежну, і тільки після того він упав на дно й затих» [1, с. 120]. Абзацами нижче про свою реакцію на вибух снаряду розповідач скаже так: «Мордою в землю, неподалік розривається снаряд. ... Вию. Відразу згадую Сергія – і стає соромно. Зціпив зуби, біль заховав у себе» [1, с. 125]. Схожим є опис ситуації, що виникає під час обстрілу: «Підводжуся. Спочатку спромігся навкарачки. Голова обертом. Нудота. Так і заляк на чотирьох» [1, с. 125].

Твір сповнено натуралістичними деталями. Такими є описи скаліченого Сергія: «... Голова без шолома. У крові. Очниця порожня й нитка звідти тягнеться, а на нитці тій око теліпається» [1, с. 123]. Такими ж є описи тіла загиблого Матвія: «Лежить, а рука на якихось жилах артеріях, напіввідірвана поруч. І тіло, тіло під самою броне-пластиною навпіл розітнуте. Хребет розламаний, білим із червоним із живота стирчить» [1, с. 134]. Вражає і опис тіла згорілого Кузі, і червоні калюжі на гарячій землі.

Водночас твір містить згущений ліризм і витончений гумор. Знаковою є сцена з медициною, яка надає першу допомогу виснаженим бійцям: «Антишок, – каже, – під язичок, зайко» [1, с. 152]. «Я зайка. Тепер я знаю, хто я, радію з того. ... У нас цілий загін геройських зайчиків» [1, с. 133].

Іншу межову ситуацію описує твір «Постріл» (2016). Під час нічного дозору герой, який ще три місяці тому був учителем історії в одній із полтавських шкіл, помічає ворожу групу з трьох осіб. Він розуміє, що вперше в житті має вбити людину. І хоча боєць сам собі звітує: «І я до бою готовий» [1, с. 187], насправді розуміє, що це далеко не так, бо відчуває той «страх перед першим пострілом по людях, хоч і в ворогах» [1, с. 187], про який у підручниках і книжках про війну не пишуть. У свідомості й душі героя виникає образ «умовної лінії», яка розділить його життя на до і після пострілу в людину. Психологічний стан фіксується в промовистих деталях та в коротких репліках внутрішніх монологів («Як страшно, Боже!» [1, с. 187], «Зараз вистрелю в людину – чи зможу потім дітям викладати?» [1, с. 187]). Нервова напруга героя сягає крайньої межі:

«Лишилося три їхні кроки до мене іншого. Один...

Два...» [1, с. 187].

Твір «Постріл» цікавий також двома іншими художніми нюансами. По-перше, він, як і чимало інших творів Віталія Запеки, має відкритий фінал. У такий спосіб автор активізує уяву і свідомість читача, даючи йому простір для роздумів. По-друге, привертає увагу присутність пейзажу та його специфіка. Інший автор посилив би драматизм подачі межової ситуації з допомогою відповідної пейзажної замальовки, застосувавши прийом психологічного паралелізму. Власне про це і йдеться: «За роздвоєним уцент селом світанок. Сонця ще немає, але жовтим по краю небосхила залито. Чомусь здалося, що жовтий колір світанку недоречний зараз. Криваво-червоний – саме те, що більше годиться для цього ранку. У книжках письменники неодмінно в такому кольорі змальовували небо» [1, с. 186]. Інші – так, але Віталій Запека – ні, бо він не прагне згущеного трагізму.

Довкола деталі розгортається сюжет і в нарисі «Огірки» (2015). Він доповнює ряд творів Віталія Запеки, що розповідають про долі літніх людей, які лишилися доживати відміряне на прифронтових територіях, де «дихає війною кожен квадратний метр», наприклад, у Маріуполі. «У Маріуполі на війну можна доїхати звичайнісінькою міською маршруткою» [1, с. 137], – зазначає автор. Як і в багатьох інших творах, прозаїк майстерно послуговується побутовою символіко-асоціативною деталлю. Із вікна військової вантажівки, яка везе бійців на позицію, герой твору бачить стару жінку і завмирає: «Біля цієї Богом проклятої дороги сидить на табуретці старенька, а перед нею відро з огірками. Саморобна милиця лежить на колінах. Торгує! Очі з надією дивляться на нашу машину, але відразу старенька розуміє, що й ми не зупинимося» [1, с. 139]. Автор показує війну крізь призму долі простої людини, посилюючи трагізм звучання мотиву наступними психологічними характеристиками: «Ледве стримував клубок у горлі. У машині всі враз припинили й до самісінької позиції їхали мовчки» [1, с. 139]. Цей біль митця-гуманіста за звичайну стару безпомічну жінку дещо нагадує ті авторські емоції, що звучать у новелі В. Стефаніка «Сама-саміська». Проте Віталій Запека, як і зазвичай, не транслює його читачеві. Він зник ховати біль у собі [1, с. 125], а читача не навантажувати емоційно зображенням максимально трагічних епізодів.

Висновки. У мілітарній прозі Віталія Запеки художня деталь несе потужне смислове та емоційне навантаження. Тяжіння письменника до такого

художнього прийому пов'язане з універсальністю його мистецького таланту. Маючи талант фотохудожника, митець збагачує свою прозу прийомами фотостилістики. Звідси – його спроба «зупинити мить» немов у «світлинці», зафіксувати у найдрібніших деталях найменші порухи своїх героїв, як у зовнішньому, так і у внутрішньому просторах. Окрім психологічної, помітне місце у творах Віталія Запеки посідає портретна деталь. Вона дає можливість створити збірний портрет ворога, що має гротесковий характер, і допомагає автору висвітлити приховану суть речей і подій, що відбуваються у ході російсько-української війни. Влучні натуралістичні деталі сприяють відтворенню картин поруйнованих українських міст і селищ. З допомогою нату-

ралістичних деталей автор описує також поранення та каліцтва воїнів. Саме деталь допомагає автору говорити про масштаби героїзму українських бійців-титанів, а також про ті екзистенційні проблеми, з якими вони стикаються на війні. Водночас Віталій Запека – майстер символіко-асоціативної деталі. Така деталь (на перший погляд – побутова) досить часто стає сюжетним центром його оповідань та нарисів, поступово набуваючи глибокого філософського значення. Варто наголосити й на тому, що художня деталь додає малій прозі Віталія Запеки «ефекту присутності». Саме деталі роблять світ його творів про війну «відчутним» для читача, який знаходиться за сотні й тисячі кілометрів від лінії бойового зіткнення.

Список літератури:

1. Запека В. Бабах на всю голову. Харків : Віват, 2025. 192 с.
2. Корпанюк М. Слово. Хрест. Шабля. Київ : Смолоскип, 2005. 904 с.
3. Кушнірук Наталія. Ветеран і військовий Віталій Запека: Гонорар отримав плитоносками і турнікетами. URL: <https://chytomo.com/veteran-i-pysmennyk-vitalij-zapeka-honorar-otrymav-plytonoskamy-i-turniketamy/> (дата звернення: 24.01.2026).

Tiutiunnyk O. M. THE POETICS OF ARTISTIC DETAIL IN THE PROSE OF VITALY ZAPEKA ON THE CURRENT RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

The article analyzes Vitaliy Zapeka's short prose on the theme of the Russian-Ukrainian war. It proves that artistic detail carries a powerful semantic and emotional load in the author's prose. It is found that the writer's gravitation toward this artistic technique is connected with the universality of his artistic talent. Vitaliy Zapeka, having the talent of a photo artist, enriches his prose with techniques of photo stylistics. In his artistic prose, he likes to "freeze the moment," capturing in the smallest details the slightest movements of his characters, both in external and internal spaces, that is, in the topos of their own souls.

It has been proven that portrait details carry great semantic weight in Vitaliy Zapeka's works. In particular, a composite portrait of the enemy is presented through details. The enemy appears "cross-eyed." Such a grotesque portrait helps to reveal the hidden essence of things and events that are taking place. Accurate naturalistic details help to recreate images of a destroyed Ukrainian city ("This is K...") and small villages ("Trifle"). With the help of naturalistic details, the author's prose describes the wounds and injuries of soldiers. The scale of the heroism of Ukrainian titanic fighters ("430 Meters") is also presented through the prism of detail. With the help of details, the artist tells not only about the superhuman physical trials of a person at war, but also about the existential problems they face ("The Shot").

It has been concluded that Vitaly Zapeka is a master of symbolic and associative detail. Such details (at first glance, everyday ones) often become the central theme of his stories and essays. For example, in the essay "Shorts," it (referring to 'shorts') symbolizes one of the components of the value system of a person who has been on the front lines for months. This same artistic detail takes on an even deeper philosophical meaning, forcing us to think about the spiritual and moral "drying up" of our contemporaries. A similar function is performed by a detail in the essay "Cucumbers," which is filled with the author's pain for the so-called "little people" during the war.

It has been established that artistic detail adds an "effect of presence" to Vitaly Zapeka's short prose. It is the details that make the world of his works about war "tangible" for the reader, who is hundreds and thousands of kilometers away from the front line. It is the detail, which only hints at something, that tunes the reader in to co-creation with the author, allowing or even forcing him to imagine the image and situation.

Keywords: contemporary Ukrainian literature, the theme of the Russian-Ukrainian war, combatant writers, artistic detail, Vitaliy Zapeka.

Дата першого надходження статті до видання: 25.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.04.2026